

رقابت در خاورمیانه و ماهیت روابط ایران و عربستان

استراتژیک شد زیرا ترجیح می‌داد آمریکا را به طریقی در خاورمیانه سرگرم کند تا این کشور عازم خاور دور نشود؛ پس نباید تلاش می‌کرد جای آمریکا در خاورمیانه را بگیرد. روسیه تا قبل از تجاوز به اوکراین، داشت پایه‌های خود را در خاورمیانه محکم می‌کرد. دعوت ایران از روسیه برای ورود به سوریه یکی از دستاوردهای سفر شهید سلیمانی به مسکو و دیدار با پوتین تلقی می‌شد، روسیه را بر مرکب مراد سوار کرد و تا آنجا که توانست در خاورمیانه نقش آفرینی کرد؛ به ترتیبی که هم خود را فاتح سوریه و سرکوب داعش به جهان و کشورهای منطقه معرفی کرد و هم با ترکیه هم‌طرازی مستحکمی در صحنه سوریه برقرار کرد که حاصل آن نه‌تنها در سوریه به ظهور رسید بلکه آثار همکاری استراتژیک روسیه و ترکیه در جنگ آذربایجان و ارمنستان را به جهانیان عرضه کرد و تصمیم‌گیری پایان جنگ و مرزهای جدید که علیه منافع ایران رقم خورد، در اختیار روسیه و ترکیه قرار گرفت. روسیه در جبهه مهم‌تری با اسرائیل بر سر ایران به توافق رسید و اسرائیل توانست به مواضع، پایگاه‌ها و نیروهای ایرانی حمله هوایی و موشکی کند. اگر تجاوز به اوکراین انجام نگرفته بود، روابط اسرائیل با روسیه خیلی بیش از این پیش می‌رفت و ایران بیش از این قربانی منافع روسیه و اسرائیل می‌شد. اما با حمله نظامی روسیه به اوکراین که به تصور پوتین برای مستحکم‌تر کردن جایگاه روسیه نه‌تنها در خاورمیانه بلکه در جهان شروع شد، برخلاف انتظار پوتین «از قضا سرکنگبین صفرا فرود»، نه‌تنها جایگاه روسیه را در خاورمیانه و در جهان تقویت نکرد بلکه طومار روسیه را برای ده‌ها سال در هم پیچید. شکست سیاسی پوتین و روسیه اکنون به اثبات رسیده و جهان آن را دریافت کرده اما شکست فجیع‌تر در صحنه نظامی در حال رخ دادن و بروز است. بنابراین جایگاه روسیه در خاورمیانه هم برای چندین دهه آینده، به زیر خاکستر رفت. در این صورت برادر بزرگ‌تر در خاورمیانه کیست؟ اسرائیل؟ ترکیه؟ عربستان؟ ایران؟ مصر؟ یقیناً این برادر بزرگ‌تر باید کلاف را از آمریکا تحویل بگیرد. قبل از انقلاب، شاه، این کلاف را از آمریکا تحویل گرفت و همه از جمله اسرائیل، ترکیه، عربستان و مصر به ایران کرنش کردند، چرا؟ چون علاوه بر امکانات و ثروت ایران، جایگاه ایران در سیاست خارجی آمریکا بی‌چون‌وچرا بود؛ بنابراین آن برادر بزرگ‌تر هم امروز باید بهترین روابط را با ایالات متحده آمریکا داشته باشد تا آمریکا کلید خاورمیانه را به او بدهد. در میان پنج کشور گفته‌شده، چهار کشور با آمریکا بهترین روابط را به طور سنتی داشته‌اند و فقط جمهوری اسلامی است که خلاف جریان آب شنا می‌کند. پس برای کسب جایگاه بزرگ‌تر چهار کشور عربستان، ترکیه، اسرائیل و مصر باید با هم رقابت کنند.

هرکدام به امکانات خود و جایگاهش در سیاست خارجی آمریکا می‌نگرد. هر چهار کشور شانس خود را در دوران جمهوری خواهان می‌بیند اما

سیدعلی خرم
دیپلمات و استاد دانشگاه

بیش از یک دهه بود جمهوری اسلامی سیگنال‌های مثبت برای فراموشی دشمنی‌ها و برقراری روابط دیپلماتیک با عربستان از خود نشان می‌داد ولی عربستان اعتقاد داشت نیازی به روابط با جمهوری اسلامی ندارد و خود را به‌ویژه در دوران ترامپ، در موضع برتر می‌دید و جواب ایران را نمی‌داد. اما با پیاده‌شدن استراتژی قرن بیست و یکمی آمریکا نسبت به چین، تولید نفت شیل در آمریکا و برطرف‌شدن نیاز این کشور به نفت خلیج فارس و شروع دوران بایدن و کاهش جایگاه عربستان و امارات در سیاست خارجی آمریکا، هیئت حاکمه عربستان را به این نتیجه رساند که هر آن امکان دارد از طریق احیای برجام، روابط ایران و آمریکا گرم شود و شرایط برای عربستان از اینکه در حال حاضر هست، بدتر شود. اگرچه همه دلایل همین‌ها نبودند ولی این دلایل، عربستان را قانع کرد به‌طور تاکتیکی دشمنی خود را با جمهوری اسلامی کنار بگذارد و در جهت عادی‌سازی روابط برآید. این اقدام عربستان برای جمهوری اسلامی قدری سؤال‌برانگیز بود و تصور می‌رفت شاید میانجیگری و حسن‌نیت عراق مؤثر بوده است. در حالی‌که تلاش عراق برای دعوت از ایران و عربستان، نه میانجیگری بین دو کشور و نه مساعدت به ایران بود بلکه یافتن فرصت برای گسترش روابط با عربستان و جذب سرمایه‌داران سعودی به اقتصاد و صنعت عراق هدف اصلی بود. اما اگر برنامه‌ریزان سیاست خارجی جمهوری اسلامی به صحنه منطقه و جهان نگاهی عمیق و استراتژیک بیفکنند، متوجه تحولات دیگری می‌شوند که قصد و نیت عربستان را بهتر رمزگشایی می‌کند.

حقیقت این است که آمریکا نه از ترس از جمهوری اسلامی بلکه به دلایلی که گفته شد، قصد خروج از خاورمیانه و به‌ویژه خلیج فارس را دارد. این تصمیم استراتژیک، این سؤال را مطرح می‌کند که آینده این منطقه چه خواهد شد؟ چه کشوری باید نقش برادر بزرگ‌تر یا ژاندارم منطقه را بازی کند که صلح و ثبات خاورمیانه در غیاب آمریکا حفظ شود. بریتانیا و فرانسه از چند سال پیش خیز بلندی برای تصاحب این جایگاه برداشتند ولی به علت مشکلات متعدد خودشان و ضعف اقتصادی، توان خود را از دست دادند و فقط به فروش تسلیحات به منطقه بسنده کردند. روسیه و چین هم این علاقه‌مندی را نشان دادند. چین چون خودش هدف آمریکا بود، دچار تناقض

برای این کشور ایدئال است و اگر مجبور باشد زیر بار ترکیب اسرائیل-ترکیه برود، باید از هم‌اکنون مقدمات افتتاح روابط با اسرائیل را فراهم کند و در این راه فقط جمهوری اسلامی مخالف است و امکان تشدید خصومت از طرق مختلف و از جمله از طریق شیعیان عربستان وجود خواهد داشت. عربستان در یک اقدام ناگهانی مذهب شیعه و همه آداب و رسوم آن را به رسمیت شناخت. پس روابط دیپلماتیک تاکتیکی با جمهوری اسلامی برای عربستان، آینده‌ساز خواهد بود. امارات هم به طور مشابه هم‌زمان با ایجاد روابط دیپلماتیک با اسرائیل یک وزیر مشاور به ایران فرستاد و ژست روابط نزدیک‌تر با کشورمان گرفت تا زهر افتتاح روابط با اسرائیل را بگیرد که موفق هم شد. اکنون این سؤال مطرح است که جمهوری اسلامی در این میدان رقابت می‌خواهد چه کند؟ آیا از راه مقابله با چهار کشور رقیب می‌خواهد افسار امور خاورمیانه را بر عهده بگیرد؟ یا با کمک روسیه و چین، قصد دارد خود را به‌عنوان برادر بزرگ‌تر در خاورمیانه ظاهر کند؟ متأسفانه ایران مانند گذشته، روی اسب بازنده شرط‌بندی می‌کند و وزیر نفت خود را به ونزوئلا اعزام می‌کند تا به این کشور نصیحت کند با آمریکا روابط برقرار نکند که وزیر نفت ونزوئلا با تقبیح شعاع مرگ بر آمریکا نشان می‌دهد هیچ چیزی بالاتر از منافع ملی کشورش نیست.

عربستان در دوران دموکرات‌ها شانس کمتری دارد. اسرائیل منتظر دموکرات و جمهوری خواه نمانده، به یمن خدمات ذی‌قیمتی که ترامپ از طریق طرح ابراهیم انجام داد، نه‌تنها به‌سرعت در حال ایجاد روابط با اعراب است که هم زخم قدیمی را ترمیم کند و هم جبهه عربی-اسرائیل را به جبهه عرب و اسرائیل علیه ایران تغییر ماهیت دهد بلکه به منطقه فهمانده که برادر بزرگ‌تر اوست که قادر است کارهایی که دیگران از عهده آن بر نمی‌آیند، انجام دهد.

اما اسرائیل با کمبود امکانات و ضعف بنیه اقتصادی، دیگران را خشنود کرده که شاید شانس ترکیه و عربستان بیشتر شود. ترکیه تصور دارد شاید به‌جای یک برادر بزرگ‌تر، ترکیبی از اسرائیل و ترکیه بتواند این مهم را انجام دهد، به همین خاطر، ترکیه ناگهان از رئیس‌جمهور اسرائیل دعوت به بازدید رسمی کرد و مشاور اردوغان سعی کرد به اسرائیل سیگنال لازم برای همکاری بدهد و گفت «ایران و اسرائیل در آینده جنگ خواهند کرد و اسرائیل در این جنگ از آسمان ترکیه استفاده خواهد کرد و ما روابط خوبی با اسرائیل داریم». اردوغان شخصاً با سفر به عربستان، تمام خصومت‌های گذشته را برطرف کرد تا جبهه خود را تقویت کند. عربستان اگر توانست در دوره بعدی جمهوری خواهان، جایگاه برادر بزرگ‌تر را به دست آورد که

The Longines Legend Diver Watch

Elegance is an attitude

لونژین
LONGINES

SARMAN CO.

1832 Dr. Shariati Ave. Next to Pol-E-Roomi Tehran IRAN

Tel.: +98 21 226.137.52